

สืบ สรรพ ศัพท์

uw. ธิติพันธ์ ศรีกุลมนตรี

แพทย์ใช้ทุน ศูนย์ความเป็นเลิศด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

Shared decision making

Shared decision making หมายถึง การวางแผนการรักษาหรือการสืบค้นเพิ่มเติม โดยอาศัยความคิดเห็นจากทั้งทีมแพทย์และผู้ป่วยเพื่อให้ได้แนวทางการรักษาที่ตั้งอยู่บนหลักการทางการแพทย์รวมถึงความต้องการของผู้ป่วยและญาติ

องค์ประกอบ 3 ข้อพื้นฐานที่จะทำให้เกิด shared decision making ได้แก่

- **Choice talk** คือ การชวนให้ผู้ป่วยเห็นว่ามีมากกว่า 1 ทางเลือกในการรักษา
- **Option talk** คือ การทำให้ผู้ป่วยทราบข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก
- **Decision talk** คือ การทำให้ผู้ป่วยเลือกแนวทางที่ตรงกับความต้องการของตนเองมากที่สุด

ตัวอย่าง

คุณสมศักดิ์ อายุ 60 ปี มาพบแพทย์ด้วยอาการปวดเข่าเรื้อรังเนื่องจากเป็นข้อเข่าเสื่อมรุนแรง

ขั้นตอนใน Experiential learning cycle	ตัวอย่าง
Choice talk	แจ้งคุณสมศักดิ์ว่า แม้เป็นข้อเข่าเสื่อมรุนแรง ก็ยังมีรักษาได้หลายวิธี จะผ่าตัดหรือทำกายภาพบำบัดก็ได้ และคุณสมศักดิ์มีสิทธิเลือกแนวทางการรักษา
Option talk	แพทย์อธิบายประโยชน์ ภาวะแทรกซ้อน และค่าใช้จ่ายจากการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่า รวมไปถึงข้อดีและ ระยะเวลาการรักษาของการทำกายภาพบำบัด พร้อมเปิดโอกาสให้คุณสมศักดิ์ซักถามข้อสงสัย
Decision talk	แพทย์ให้คุณสมศักดิ์ตัดสินใจจากข้อมูลที่ได้รับรวมกับความต้องการของคุณสมศักดิ์เอง คุณสมศักดิ์เลือกการทำกายภาพบำบัด เนื่องจาก เป็นคนชอบออกกำลังกายและไม่มีปัญหาหากต้องใช้เวลาในการรักษา แต่ไม่ต้องการนอนโรงพยาบาลเป็นระยะเวลานานหากข้อเข่าเสื่อมหนักขึ้น และมีข้อจำกัดเรื่องค่าใช้จ่าย

Holistic care

Holistic care หรือ การรักษาแบบองค์รวม หมายถึง การดูแลผู้ป่วยมากกว่าโรคทางกาย แต่เป็นการมองผลกระทบของโรคต่อผู้ป่วยอย่างรอบด้านซึ่งมีความแตกต่างกันในผู้ป่วยแต่ละบุคคล

การรักษาอย่างเป็นองค์รวมประกอบด้วย การประเมินปัญหาและให้การดูแล 4 ด้านหลัก ได้แก่

- 1 ด้านร่างกาย (physical) เช่น ความเจ็บปวด
- 2 ด้านจิตใจ (psychological) เช่น ความเครียด ความกังวล
- 3 ด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม (social) เช่น ภาวะต่อสังคม ถูกทิ้ง
- 4 ด้านจิตวิญญาณ (spiritual) เช่น ไม่สามารถทำตามเป้าหมายในชีวิตได้

ตัวอย่าง

Domain	ผู้ป่วยชายวัย 70 ปี	ผู้ป่วยเด็กหญิง 5 ปี
ปัญหาด้านร่างกาย	ปวดขาบริเวณที่มีแผล	หิวเพราะไม่ชอบรสชาติอาหารของโรงพยาบาล
การดูแลด้านร่างกาย	ให้ยาแก้ปวดที่เพียงพอ	เลือกอาหารที่ชอบและเหมาะสม
ปัญหาด้านจิตใจ	เสียใจที่ตนเองไม่ระมัดระวังจนเกิดอุบัติเหตุ	กลัวบุคลากรที่ไม่คุ้นเคยโดยเฉพาะเมื่อมาเจาะเลือด
การดูแลด้านจิตใจ	พูดคุยให้กำลังใจ รับฟังไม่ตัดสิน	บุคลากรสร้างความคุ้นเคยก่อนที่จะไปเจาะเลือด
ปัญหาด้านสังคม	กลัวเป็นภาระให้แก่ภรรยา ซึ่งเป็นคนดูแลหลัก	มารดาไม่สะดวกมาเฝ้าไข้ทุกวัน
การดูแลด้านสังคม	ส่งเสริมการสื่อสารที่ดีระหว่างผู้ดูแลหลักและผู้ป่วย	ตกลงหาญาติที่มีความสนิทสนมกับผู้ป่วยมาเฝ้าไข้
ปัญหาด้านจิตวิญญาณ	รู้สึกล้มเหลวในฐานะหัวหน้าครอบครัว	อยากไปเที่ยวสวนสัตว์กลางคืนครั้งหนึ่งในชีวิต
การดูแลด้านจิตวิญญาณ	กระตุ้นให้ผู้ป่วยได้สะท้อนคิดถึงด้านที่ดีในครอบครัว	เลือกเวลานัดติดตามอาการให้ผู้ป่วยและครอบครัวสามารถวางแผนเดินทางได้

Empathy

Empathy หมายถึง การเข้าใจความคิดความรู้สึกของผู้อื่น และสื่อสารให้ผู้อื่นได้รับรู้ ซึ่งองค์ประกอบของ empathy ที่สำคัญ 4 ข้อได้แก่

- 1 มองเหตุการณ์จากมุมของผู้อื่น (see the world as others see it)
- 2 ไม่ตัดสิน (non-judgemental)
- 3 ทำความเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (understanding another's feelings)
- 4 สื่อสารความเข้าใจ (communicate the understanding)

ตัวอย่างสถานการณ์

คุณสมศรีป่วยเป็นโรคเบาหวาน แพทย์นัดตรวจเลือดวันนี้น้ำตาลในเลือดยังสูง จึงวางแผนจะให้เพิ่มยาฉีดพร้อมอธิบายวิธีการและข้อควรระวัง เมื่อคุณสมศรีฟังสิ่งที่แพทย์อธิบายก็แสดงสีหน้ากังวล

	แพทย์ที่มี empathy	แพทย์ที่ไม่มี empathy
พฤติกรรมของแพทย์	นายแพทย์ ก เริ่มจากการถามคุณสมศรีถึงเหตุผลที่กังวลเมื่อทราบว่าต้องใช้ยาฉีดและตั้งใจฟังคุณสมศรีโดยไม่พูดขัดเมื่อเข้าใจปัญหาของคุณสมศรี ก็สื่อสารให้คุณสมศรีทราบว่า “หมอบอกว่าคุณสมศรีกังวลเรื่องการฉีดยาเพราะตัวเองมีปัญหาสายตา และไม่รู้ว่าจะหาคนช่วยอย่างไร เพราะอาศัยอยู่คนเดียวใช้ไหมครับ”	นายแพทย์ ข ถามคุณสมศรีว่ากังวลหรือไม่ เมื่อคุณสมศรีตอบรับว่าใช่และกำลังจะเริ่มเล่าเหตุผล นายแพทย์ ข ก็พูดแทรกขึ้นมาว่า “แค่ฉีดยาเองไม่เห็นต้องกังวลเลย คนไข้ผมฉีดยาตั้งเยอะแยะยังฉีดกันได้เลยจะกลัวอะไร บางคนแก่กว่าคุณสมศรีตั้งเยอะ ฉีดยาสีหน้ากลัวกว่าอีก ถ้าน้ำตาลขึ้น ไตวายตาบอดทำยังไง”
ผลกระทบต่อการรักษา	แพทย์ทราบปัญหาและช่วยวางแผนแก้ไข เช่น ช่วยทำสัญลักษณ์บนกระบอกฉีดยาเพื่อช่วยเรื่องสายตา คุณสมศรีรู้สึกว่าแพทย์เข้าใจและให้ความสนใจ พยายามใช้ยาฉีดตามที่แพทย์แนะนำและอยากติดตามรักษาต่อ	แพทย์ไม่ทราบปัญหา ให้การรักษาเหมือนกับผู้ป่วยคนอื่น คุณสมศรีเห็นว่าแพทย์ไม่ได้รับฟังตัวเอง ไม่อยากติดตามรักษาต่อและไม่สามารถฉีดยาด้วยตัวเองได้มีประสิทธิภาพ

Medical professionalism

Medical professionalism คือ กลุ่มของคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นวิชาชีพทางแพทย์ เป็นสมรรถนะ (competency) ที่มีองค์ประกอบด้านเจตคติ (attitude) เป็นสำคัญ แม้มีหลายแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นองค์ประกอบของ professionalism ผู้เขียนขอเสนอหนึ่งในกรอบแนวคิดที่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง โดยแบ่ง medical professionalism ออกเป็น 3 องค์ประกอบดังนี้

หลักการและความหมาย	ตัวอย่างพฤติกรรม
Primacy of patient welfare ดูแลผู้ป่วยโดยยึดถือประโยชน์ของผู้ป่วยเป็นสิ่งสำคัญ โดยไม่นำปัจจัยทางสังคมหรือเศรษฐกิจมาส่งผล	แม้การผ่าตัดคลอดจะให้ค่าตอบแทนแพทย์มากกว่า นายแพทย์ เอ วางแผนการคลอดให้มารดาตามข้อบ่งชี้ที่สำคัญและผ่าตัดคลอดต่อเมื่อทำให้เกิดความปลอดภัยมารดาและทารกในครรภ์มากขึ้นเท่านั้น
Patient autonomy สนับสนุนให้ผู้ป่วยได้เลือกแนวทางการรักษาด้วยตนเองและเคารพการตัดสินใจนั้นในขอบเขตที่ไม่ผิดจริยธรรมและอยู่บนพื้นฐานการรักษาที่สมเหตุสมผล	นายแพทย์ บี แนะนำผู้ป่วยมะเร็งปากมดลูกเกี่ยวกับการรักษาทั้งการผ่าตัดและการฉายแสงให้ยาเคมีบำบัด ซึ่งมีประสิทธิภาพเทียบเคียงกัน แล้วจึงให้ผู้ป่วยตัดสินใจเลือกการรักษาตามความต้องการของตนจากข้อมูลที่ได้รับ
Social justice ใช้ทรัพยากรเพื่อการดูแลผู้ป่วยอย่างเท่าเทียม โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือเศรษฐกิจฐานะ	นายแพทย์ ซี พยายามสื่อสารกับชาวต่างชาติ และตรวจดูแลด้วยมาตรฐานเดียวกันกับผู้ป่วยคนไทยแม้ผู้ป่วยกลุ่มนี้สามารถสื่อสารกับแพทย์ได้ยากลำบากกว่าและอาจจ่ายค่ารักษาได้ไม่ครบเนื่องจากไม่มีสิทธิการรักษา